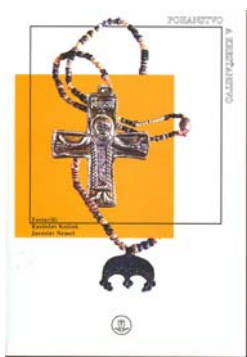

Pohanstvo a kresťanstvo. Zborník z konferencie usporiadanej 5.-6. II. 2003 v Banskej Bystrici.

Eds. Rastislav Kožiak – Jaroslav Nemeš.
Bratislava: Chronos, 2004. 320 s.

ISBN 80-89027-12-1

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené. Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

Znamená sekularizácia odklon od kresťanstva?

Martin Mikolášik

MIKOLÁŠIK, Martin: *Is secularisation a deviation from Christianity?*

In: Pohanstvo a kresťanstvo. Bratislava: Chronos, 2004, p. 313-319.

The Catholic Church as well as the Protestant Church initially rejected the secularisation. In the course of the 20th century there occurred different approaches to this problem. The author presents the opinions of F. Gogarten, K. Rahner, M. - D. Chena, J. B. Metz and H. Blumenberg.

KEYWORDS: Theology, Christianity and Pagandom, Secularism

ÚVOD

Na úvod je potrebné zdôvodniť, ako téma „Pohanstvo a kresťanstvo“ súvisí s problémom sekularizácie. „Pohanstvo“ a „kresťanstvo“ nie sú totiž vo svojom obsahu jednoznačné pojmy, ktoré by bolo možné interpretovať zo strany vonkajšieho pozorovateľa ako nemenné a jasné veličiny. Zvyk nás vedie k tomu, aby sme pod pohanstvom chápali predkresťanský, nenáboženský ideový rámec, ktorý postupne ustupoval presadzujúcemu sa kresťanstvu. Každé náboženstvo, však pozná okrem vývojovej fázy vzniku a vzostupu aj fázy krízy, ústupu a zániku.¹ Kresťanstvo v tom nepredstavuje žiadnu výnimku. Ako potom nazveme nenáboženský ideový rámec, ktorý sa emancipuje v procese dnešného kvantitatívneho ústupu kresťanstva prinajmenšom v oblasti Európy? Voláme ho sekularizácia, zosvetštenie a vzťah kresťanstva k nemu nám môže odhaliť tie ideové zásady kresťanstva, ktoré môžu byť spätne užitočné aj pre hodnotenie jeho vzťahu k pohanstvu.

V rámci tohto predpokladu povstáva ďalšia otázka – je sekularizácia a priori protikladom kresťanstva? Dá sa tvrdiť jednoducho na základe prejavov, že veci sekulárne a sakrálné prejavy sa vylučujú? Majú historické a iné neteologické vedy právo hodnotiť kresťanstvo ako také na základe jeho prejavov, ak samo kresťanské náboženstvo, jeho zakladateľ a jeho teológovia zdôrazňujú predovšetkým jeho obsahovú, a nie formálnu podstatu?² Ak sa ukáže, že

---

¹ Porov. G. LANCZKOWSKI, *Das Phänomen Religion in der Menschheitsgeschichte*, in: Handbuch der Fundamentaltheologie (HFTh), Zv. I, Freiburg i. Br. 1985, str. 23-24.

² Podľa Tomáša Akvinského znamená náboženstvo vo vlastnom zmysle vzťah k Bohu, presnejšie povedané – náboženstvo smeruje človeka na samotného Boha. (T. AKVINSKÝ, *Summa theologiae* /S.Th./ II-II 81,1: „*Religio proprie importat ordinem ad Deum*“, „*religio ordinat hominem solum ad Deum*“). Za touto definíciou stojí teológia a antropológia, podľa ktorej posledné určenie a naplnenie človeka spočíva len v skutočnosti Božej. (*In solo igitur Deo beatitudo hominis consistit* /S. th. I-II 2,8/; *tota hominis salus ... in Deo est* /I 1,1/). Tak má teologický pojem náboženstva široký a zároveň základný antropologický a nábožensko-teoretický význam. Antropologický význam spočíva v skutočnosti, že vzťah k Bohu, teda

sekularizácia nie je protikladom kresťanstva, treba bližšie a konštruktívne určiť ich vzájomný vzťah, o čo sa pokúsi centrálna časť tohto článku.

Kresťanstvo sa teda z princípu bráni tomu, aby bolo zredukované na „objekt“ štúdia a klasifikácie. Pri jeho poznávaní je dôležitá interdisciplinarita historických vied a teológie. Ich vzájomný dialóg musí byť rovnocenný, otvorený a neustály v tom zmysle, že obe disciplíny sa musia v plodnom napätí obohacovať a žiadna disciplína nemôže inštrumentalizovať poznatky iných disciplín pre svoje ciele.³

Tento článok, ktorý je postavený na teologických, teda ideových princípoch kresťanstva a ktorého tézy budia dojem spochybňovania jasných kategórií, chce byť v rámci takto chápaného interdisciplinárneho pojednania príspevkom pre konštruktívne a pravdivé skúmanie kresťanstva a pohanstva.

OBSAH POJMU SEKULARIZÁCIA

Termín „sekularizácia“ sa zvykne používať v dvojakom význame, a to právnom a kultúrnom. V právnom význame to znamená prechod od štátu klerikálneho k štátu sekulárnemu, alebo prechod cirkevného majetku do sekulárneho vlastníctva. Kultúrny význam tohto pojmu je neskorší a označuje proces emancipácie kultúrneho, politického, vedeckého, ekonomického, literárneho, filozofického či umeleckého života od cirkevného poručníctva.⁴

Nakoľko dôsledky sekularizácie siahajú takmer do všetkých rozmerov života človeka (spôsob obliekania jednotlivcov nevynímajúc), pri téme sekularizácie sa nevyvoláva iba čiastková filozofická a teologická diskusia. Ide o celkovú otázku o mieste a význame, ktoré kresťanstvo, cirkev a kresťanská viera zaujímajú v modernej spoločnosti.

PRVOTNÁ ODMIETAVÁ REAKCIA

Voči rozširujúcej sa sekularizácii a formovaniu sa novovekého sekulárneho sveta spočiatku zaujali všetky kresťanské cirkvi negatívny postoj ako k javu, ktorý údajne predstavuje protikresťanské úpadkové hnutie.

V *katolíckej* teológii sú novoveké sekularizačné tendencie odmietané zo strany tradicionalistov, ako aj zo strany Prvého vatikánskeho koncilu (1870). Stále silnejšia atomizácia novovekého sebedomia vo vzťahu ku katolíckej cirkvi a kresťanstvu vôbec sa hodnotí ako odpadlivosť. Títo bludári sú podľa toho obeťou a dôsledkom tzv. protestantského princípu, ktorý odmieta cirkevnú učiteľskú autoritu a na miesto ktorej nastupuje subjektívne posudzovanie právd viery.⁵ Tým sa dáva priestor na šírenie týchto pomýlených tendencií a oslabuje sa autoritatívny princíp, ktorý by spomínané negatívne tendencie mohol účinne potlačiť.

Evanjelická teológia spočiatku tiež zaujala rozhodný odmietavý postoj voči sekularizácii ako k úpadkovej forme, aj keď k tomu dospela na základe iných teologických premís. Základom odmietnutia sekularizácie bol zdôrazňovaný princíp opozične ponímaného vzťahu medzi

---

náboženstvo v teologickom zmysle, má zároveň základný význam pre dejinné bytie človeka, pretože práva ľudskosť a jej naplnenie môžu spočívať iba v Bohu. Nábožensko-teoretický význam Tomášovej definície spočíva zase v tom, že vzťah k Bohu nemusí byť len skutočnou podstatou každej praxe, ktorá sa nazýva náboženstvom, ale že sa vzťah k Bohu tiež stáva vecným kritériom teologického posúdenia náboženstiev. Toto kritérium zároveň umožňuje preskúmanie všetkých kultúrnych systémov a celej ľudskej činnosti v tom, či umožňujú vzťah človeka k tej skutočnosti, ktorú teológia volá Bohom. Následkom teocentrickej koncentrácie teologického pojmu náboženstva je teda zároveň aj jeho kategoriálne otvorenie. *Ordo ad Deum* je – ako *religio* – možné v celej ľudskej praxi a nie je ohraničené len na skupinu explicitne pomenovaných náboženstiev.

³ Nadôvažok, práve súčasná teória vedy prekonáva optimistický objektivizmus 19. a sčasti 20. storočia a zdôrazňuje, že empirické výskumy stoja vždy v úzkom súvisi s ideovým pozadím, resp. fakty nie sú autonómne, ale sú vždy neoddeliteľné od ich interpretácie.

⁴ Por. R. GIBELLINI, *Teológia XX. storočia*, Prešov 1999, str. 99.

⁵ Porov. Prvý vatikánsky koncil, Dogmatická konštitúcia o viere *Dei Filius*, 1. Kapitola.

Bohom a svetom. Tento princíp našiel svoje vyvrcholenie v dialektickej teológii, ktorej hlavným predstaviteľom bol významný protestantský teológ K. Barth.⁶ Okrem teologického odmietania sekularizácie zo strany oboch konfesíí treba vidieť ako ďalší motív túžbu zmocniť sa ešte vždy nadvlády nad emancipujúcou sa novovekou spoločnosťou.⁷

KONŠTRUKTÍVNA INTERPRETÁCIA SEKULARIZÁCIE

Po prvotnom obrannom postoji voči novovekému vývoju prišla, a to až v priebehu 20. storočia, vyváženšia reakcia a hodnotenie stavu vecí. Sekularizácia sa chápe na jednej strane ako proces emancipácie moderného sveta od poručníctva kresťanstva a cirkvi, čo môžeme nazvať *momentom diskontinuity*. Na druhej strane sa však začína poukazovať na fakt, že samotné kresťanstvo prispelo k formovaniu moderného sveta a pretrvávanie kresťanských impulzov v modernej spoločnosti, čo možno nazvať *momentom kontinuity*.⁸ Teológ E. Troeltsch si uvedomuje potrebu konštruktívneho poňatia oboch spomínaných momentov: „Zástancovia kresťanstva sa musia učiť považovať moderný svet ako ten, čo na kresťanstve z veľkej časti vyrástol a jeho nepriatelia si musia všimnúť, že z kresťanstva možno vytrhnúť jeho jednotlivé momenty, nemožno ho však nikdy obmedziť na nejaký neskutočný celok moderného sveta.“⁹ Oba momenty, ktoré spájajú kresťanstvo s moderným svetom, sú teda *ambivalentné* a teológia, ktorá ich akceptovala, ich neskôr interpretovala viacerými smermi.

GOGARTEN: SEKULARIZÁCIA A SEKULARIZMUS

Najvýznamnejším protestantským teológom, ktorý sa zaoberal sekularizáciou, bol Friedrich Gogarten. Gogartenova téza znela: „Sekularizácia [...] má svoje základy v podstate kresťanskej viery a je jej zákonitým dôsledkom“¹⁰. Z toho vyplýva rozlišovanie „dvoch veľmi rozdielnych spôsobov“ fenoménu sekularizácie. „*Sekularizácia* je potrebný a zákonitý dôsledok kresťanskej viery“ a naopak „*sekularizmus* nie je nič iného, ako degenerovanie sekularizácie“¹¹. Kresťanská viera videná vo svojej biblickej a teologickej podstate je ospravedlňujúca viera: ospravedlňuje človeka pred Bohom, sekularizuje svet a zveruje ho do autonómie a zodpovednosti človeka. Teda, videné zblíža, viera „zachováva skutky v ich pravom pozemsko-svetском význame, robí ich záležitosťou sveta, storočia, zverenou do zodpovednosti ľudskému rozumu“¹².

Ďalšie z Gogartenových téz znejú: Pre kresťanskú vieru je svet *výtvorením Božím*, nie je to predkresťanský kozmos, nad ktorým vládnu bohovia. Preto človek je slobodný vo svete, je oslobodený od náboženského uctievania sveta. Kresťanská viera spôsobila „zosvetštenie sveta“, jeho sekularizáciu. Svet „zostáva tým, čím je, práve svetom“. Okrem toho v kresťanskej viere človek prežíva vzťah *synovstva s Bohom* a odtiaľ sa odvodzuje zodpovednosť človeka za svet. Je to „kráľovská zodpovednosť“ toho, kto bol ustanovený za pána nad svetom, ale jej základ spočíva v tom, že človek je synom.

Sekularizácia teda nie je podľa Gogartena niečo protikladného voči kresťanskej viere, dokonca je to „proces vytvorenia samobytnosti (autonómnosti) človeka voči svetu a zodpovednosti voči

---

⁶ Barth sa natoľko staval proti axióme *analogia entis*, analógii bytia, ktorá hovorí, že veci božské možno poznávať odrazom cez veci pozemské, pretože medzi nimi existuje súlad, až tvrdil: „*analogia entis* je Antikristov výmysel a myslím si, že práve kvôli nej sa nemožno stať katolíkom“ (K. BARTH, *Die kirchliche Dogmatik I/1*, 1932).

⁷ J. FIGL, „Säkularisierung“, in: P. EICHER (vyd.), *Neues Handbuch theologischer Grundbegriffe*, München 1991, str. 435.

⁸ Por. R. GIBELLINI, str. 99.

⁹ U. RUH, „Säkularisierung“, in: F. BÖCKLE a kol. (vyd.), *Christlicher Glaube in moderner Gesellschaft*. Enzyklopädische Bibliothek, 19. zv., Freiburg im Breisgau 1982, str. 98.

¹⁰ F. GOGARTEN, *Verhängnis und Hoffnung der Neuzeit, Die Säkularisierung als theologische Problem*, Stuttgart 1953, str.106.

¹¹ Tamtiež.

¹² Tamtiež.

svetu, ktorý sa ňou začal¹³. Preto je sekularizácia „post-kresťanský fenomén, podnietený kresťanskou vierou“. Je to však proces, ktorý sa odpútal od svojich kresťanských počiatkov a postupne sa presadil ako sebastačný individualizmus, ako chybná sekularizácia, ako sekularizácia viery a ako odkresťančenie. Nádejou pre teológov a cirkev je v tomto zmysle to, že sa autonómnosť človeka neodpúta od Boha, že sekularizácia nepretne svoje kresťanské korene, a že sa zároveň cirkev vzdá pokresťančovania alebo pocirkevňovania sveta a stane sa cirkvou zodpovednosti, ktorá žije podľa Božieho slova a „v úprimnej a otvorenej solidarite so svetom“.¹⁴

KONŠTRUKTÍVNY KATOLÍCKY PRÍSTUP

V katolíckej teológii nezaznamenala výmena názorov o sekularizácii také radikálne pozície ako v protestantskej teológii. Aj tu sa však vytvorili dve alternatívy - teológia pokresťančenia alebo teológia sekularizácie.

Nemecký jezuita *K. Rahner* oceňuje prechod od kresťanského zriadenia spoločnosti k situácii diaspóry, v ktorej cirkev začína existovať ako menšina uprostred mnohých národov. Stredovek – dobu teokracie a kresťanstva – treba považovať za historické obdobie, ktoré je francúzskou revolúciou prekonané. Predstavuje historickú a kultúrnu udalosť, avšak nepredstavuje *teologickú udalosť*, ktorá by mala byť paradigmatickou pre všetky obdobia. Situáciu diaspóry oceňuje Rahner ako prechod od tradičného a dedičného kresťanstva ku kresťanstvu osobného rozhodnutia.¹⁵

Podobne uvažuje aj francúzsky dominikán *M.-D. Chenu* v eseji *Koniec konštantínovskej éry*. Podľa neho konštantínovská éra je „duchovný a inštitucionálny komplex v štruktúrach, v chovaní a dokonca v psychike cirkvi, a to nie iba v skutočnosti, ale ako ideál“, ktorý je známy ako zriadenie západného kresťanstva, avšak kresťanstvo nie je cirkev. Cirkev je pre neho duchovnou veličinou, ktorá sa nemusí viazať na inštitucionálne prostriedky vplyvu a moci. Pre cirkev je podstatná snaha o oživovanie evanjeliového poslania a hodnôt, hoci aj inými, než tradičnými cestami. „Cirkev je teraz, pred profánnym svetom, akoby prinútená byť misionárkou v jeho neutrálnych organizmoch a nemá byť jeho privilegovaným inštitucionálnym konkurentom“.¹⁶

Zdá sa, že najvýznamnejším katolíckym súčasným teológom, zaoberajúcim sa kresťanstvom v modernej dobe, je *J. B. Metz*. Tiež hovorí o sekularizácii ako potrebe svetskosti sveta, jeho téza je však založená na udalosti vtelenia. „Boh akceptoval svet vo svojom Synovi Ježišovi Kristovi definitívnym a eschatologickým aktom“¹⁷. V udalosti vtelenia je svet akceptovaný ako svet a stáva sa autonómny ako svet, ako svetský svet v realizácii, ako pole zodpovednej činnosti človeka. Metz však prekonáva tézu sekularizácie svojou „Novou politickou teológiou“, ktorej zámerom je rozvinúť verejné a spoločenské dimenzie kresťanského poslania. Preto na jednej strane veľmi silne vníma negatívne trendy modernej sekulárnej spoločnosti, ktorá si neuvedomuje nedostatky emancipačného osvietenského procesu, predovšetkým odcudzenie sa človekovi, ktorého povznesenie malo byť jeho cieľom.¹⁸ Na druhej strane však nechce riešiť spomínaný deficit popretím legitimitnosti sekularizačného procesu, ani mocenským „nápravným“ zasahovaním cirkvi do chodu spoločnosti, ale cirkev má podľa Metza na základe „nebezpečnej spomienky“ na Ježiša Krista stimulovať citlivosť na nedostatky a utrpenie tých

¹³ GIBELLINI, str. 108.

¹⁴ F. GOGARTEN, *Der Mensch zwischen Gott und Welt. Gesetz und Evangelium*, Stuttgart 1952 (41967), str. 281.

¹⁵ Por. K. RAHNER, *Kresťan v dnešnom svete*, Trnava 1994, str. 138-178.

¹⁶ M.-D. CHENU, *L'Évangile dans le temps*, in: M.D. CHENU, *La Parole de Dieu*, Paris 1964, str. 17-30.

¹⁷ J. B. METZ, *Zur Theologie der Welt*, Mainz 1968, str. 18.

¹⁸ J. B. METZ, *Glaube in Geschichte und Gesellschaft. Studien zu einer praktischen Fundamentaltheologie*, Mainz 1977 (1992), str. 45-59.

druhých.¹⁹ Jeho projekt je jedným z najvýraznejších systematických sprostredkovaní medzi kresťanskou vierou a moderným svetom, ktorý je v mene uskutočňovania ideálu kritický voči obom zainteresovaným stranám.

KRITICKÉ HLASY VOČI SEKULARIZÁCIÍ

Nie všetci však súhlasia s možnosťou konštruktívneho vzťahu sekularizácie a kresťanstva. Kritické hlasy prichádzajú z rozličných pozícií. Predstaviteľom teologickej kritiky je katolícky spisovateľ R. Guardini, ktorý už v roku 1950 v diele *Koniec novoveku* popisuje proces dezintegrácie moderného obrazu sveta, ktorý sa podľa neho naplnil v období 2. svetovej vojny. Moderná, sekularizovaná doba je pre neho koncom hrubého nedorozumenia, pretože odmieta kresťanské učenie a kresťanský poriadok, a pritom „s vierolomnosťou falošného hráča využíva ‚pôžitky‘ hodnôt, ktoré vypracovalo kresťanstvo“²⁰.

Z opačnej strany argumentuje nemecký filozof Hans Blumenberg v štúdiu *Legitímnosť moderného veku* (1966), kde neakceptuje tézu sekularizácie, ako bola vyššie spomínaná. Je to podľa neho teologická ideológia, vytvorená s cieľom „obviňovať dedičov teológie z toho, že nadobudli vlastníctvo dedičstva“²¹. Moderný vek nemá kontinuitu s kresťanským stredovekom, ale vzniká v kontrapozícii ku stredoveku ako akt ľudského presadzovania seba samého na rozdiel od stredovekého teologického absolutizmu. „Zatiaľ čo teológia mala v úmysle reprezentovať absolútny záujem Boha, starostlivosť a záujem človeka o seba samého sa stali dominantnými do takej miery, že zaujali miesto, ktoré si nárokuje teológia“²².

SÚHRNNÉ TÉZY

Doterajšie úvahy prístupu kresťanstva voči sekularizácii môžeme v tézach zhrnúť nasledovne: Teologický význam sekularizácie musí veľmi rozlišovať. Správnym slovom nie je ani kategorické „nie“ a ani nekritické „áno“.

Sekularizovaný svet je svetom, v ktorom dnešné kresťanstvo žije a musí ho vnímať ako výzvu a príležitosť. Tak to bolo v každej dobe.

Sekularizácia sa z kresťanského hľadiska nesmie stať ideológiou, ztročením človeka, ktorý sa mocou manipulácie stáva iba funkciou alebo stupienkom určitých procesov.

Kresťanská viera má plniť kritickú funkciu voči vnútrosvetským absolutizáciám, voči viere v nepretržitý pokrok, ktorý sľubuje raj na zemi a riešenie všetkých problémov.

Kresťanstvo nesmie odsudzovať a žalostiť nad sekularizovanou dobou, ale má vstúpiť do dialógu s ňou – kvôli sebe, človeku a samotnej sekularizácii.

Keďže sekularizácia sa netýka len jednej konfesie, má byť táto doba stimulom ekumenického zblíženia.²³

ZÁVER

Je zrejmé, že pri konštruktívnom posudzovaní vzťahu kresťanstva a sekularizácie, resp. pohanstva sa môže rozlišovanie kresťanstva na jeho obsahovú, hodnotovú stránku a jeho vonkajšiu, formálnu stránku môže stretnúť s dvojakou kritikou.

Na jednej strane môžu namietat tí, ktorí vidia v kvantitatívnom presadzovaní sa kresťanstva a v pevnosti jeho štruktúr záruku, že spoločne s tým je garantovaná prítomnosť kresťanských a evanjeliových hodnôt. Navyše, tento druh kritikov skôr spochybňuje prítomnosť evanjeliových hodnôt v sekulárnom prostredí.

¹⁹ Tamže, str. 177-196.

²⁰ R. GUARDINI, *Das Ende der Neuzeit*, Würzburg, 1950, citované podľa R. GIBELLINI, str. 109.

²¹ H. BLUMENBERG, *Die Legitimität der Neuzeit*, Frankfurt am Main 1966, str. 73.

²² Tamtiež.

²³ Porov. H. FRIES, „Theologische Deutung der Säkularisierung“, in: U. HOMMES (vyd.), *Gesellschaft ohne Christentum?*, Düsseldorf 1974, str. 107-108.

Na druhej strane môžu namietat' tí, ktorí chcú mať kresťanstvo v podobe pozorovateľného fenoménu jasne zadefinované, aby mohlo byť objektom ich skúmania. Nie vždy si uvedomujú, že pri opomenutí vnútorného kresťanského obsahu skúmajú fenomény, ktoré pre samotných kresťanov vôbec nemusia byť smerodajné.

Naproti tomu teológov k spomínanému rozlíšeniu a dôrazu na obsahovú, hodnotovú, niekedy ťažko uchopiteľnú stránku kresťanstva vedie biblický imperatív, že kresťanstvo má byť vo svete tým, čím je kvas v ceste. Nie cestom samotným, ale kvasom, ktorý napomôže svetu dospieť k jeho finálnemu určeniu.

doc. ThDr. Martin Mikolášik, PhD.; Katedra teológie, Filozofická fakulta
Katolíckej univerzity, Hrabovská cesta 1; 034 01 Ružomberok

Zusammenfassung

Bedeutet die Säkularisierung eine Abkehr vom Christentum?

Martin Mikolášik

Dieser Artikel plädiert für eine Interdisziplinarität zwischen Geschichtswissenschaft und Theologie bei der Erforschung des Phänomens Christentum. So wird vermieden, dass Christentum nur als ein Objekt der Forschung betrachtet wird, und andererseits die interdisziplinäre Forschung das Christentum besser in seinem Wesen und Inhalt erfassen kann. Die neuzeitliche Säkularisierung hat nach den inhaltlichen Kriterien viele Ähnlichkeiten mit dem vorchristlichen Heidentum.

Die Säkularisierungsprozesse wurden von katholischer und evangelischer Theologie auf verschiedene Weise betrachtet. Zuerst haben katholische Theologen, vor allem im Zusammenhang mit dem I. Vatikanum, defensiv die Säkularisierung als eine Form des Abfalls betrachtet, die genealogisch auf das sogenannte protestantische Prinzip zurückgeführt wurde. Die protestantische dialektische Theologie (K. Barth) hat ebenfalls entschieden gegen die Säkularisierung als Verfallsform Stellung genommen, weil sie das Prinzip eines diastatisch gedachten Verhältnisses zwischen Gott und der Welt als tragende Kategorie sah.

Die konstruktive Interpretation der Säkularisierung sieht beides: ein Moment der Diskontinuität (ein Emanzipationsprozess der modernen Welt von der Kirche) und ein Moment der Kontinuität (die Säkularisierung ist zum Teil eine Folge der christlichen Prinzipien, vor allem der Entmythologisierung der Welt). Die Ambiguität von beiden Momenten wurde von Theologen in verschiedener Weise interpretiert.

Von der protestantischen Seite hat vor allem F. Gogarten die Säkularisierung zum Teil akzeptiert, wenn er zwischen der legitimen Säkularisierung (Entsakralisierung der Welt) und dem illegitimen Säkularismus (degenerative Prozess, der zur Säkularisierung des Glaubens führt) unterscheidet.

In der katholischen Theologie waren es vor allem K. Rahner und M. D. Chenu, die - vor allem vom Inkarnationsprinzip ausgehend - den Säkularisationsprozess legitimieren und für die Kirche in der gegenwärtigen Situation der Diaspora als angemessen ansehen.

Es gibt aber auch Kritiker der Säkularisationsthese. Theologisch hat als erster R. Guardini die Neuzeit als eine negative Entwicklung charakterisiert, weil seiner Meinung nach die neuzeitliche Gesellschaft aus denjenigen Werten lebt, die das Christentum produziert hat.

Philosophisch ist es H. Blumenberg, der keinen Zusammenhang zwischen dem christlichen Mittelalter und der Neuzeit sieht, weil die Neuzeit mit seiner Sorge um den Menschen gerade in Kontraposition zur Theologie steht, die nur das absolute Interesse Gottes im Auge hat.

Zusammenfassend kann man sagen, dass die Beziehung des Christentums zu der Moderne vielschichtig ist, die inhaltliche Seite ist bei seiner Beurteilung wesentlicher und biblischer als die formale. Das sollen auch die nicht-theologischen Disziplinen beim Thema Christentum im Auge behalten.